

Zamyslenie sa nad slovenskou politikou po desiatich rokoch

Peter Horváth

Jedným z najvýznamnejších faktorov, ktorými môžeme charakterizovať stav spoločnosti vo všeobecnosti v politickej rovine, je miera a úroveň politickej kultúry. Snáď najcitlivejším indikátorom „hladiny“ politickej kultúry je vzájomný vzťah troch najvyšších ústavných inštitúcií a ich predstaviteľov – prezident, vláda (premiér) a parlament (NR SR, resp. jej predseda).

Ak sa obzrieme na ich vzájomné spolunažívanie za ostatných 10 rokov, musíme s poľutovaním konštatovať, že všetci jednotliví predstavitelia, ktorí zastávali spomínané najvyššie ústavné funkcie, pri napĺňaní ducha demokracie (a dominantne parlamentnej demokracie), vo väčšom alebo menšom meradle sklamali. Opakujem to nerád, ale žiaľ žiadneho z nich nemožno považovať za takého, ktorého by sme mohli dať za učebnicový príklad, za vzor, za akéhosi „otca- zakladateľa“. Povedané ešte inak, na Slovensku za ostatné obdobie nevyrástol žiaden George Washington, Konrad Adenauer alebo generál de Gaulle.

Politický systém SR je nastavený na najrozšírenejší typ vlády – parlamentnú demokraciu. Tento systém už nemá veľa spojeného s klasickou deľbou moci a nezávislým postavením jej 3 zložiek – moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej. V našom systéme ide o podriadenie sa moci výkonnej voči moci zákonodarnej, teda o politickú závislosť vlády na parlamente. Pri detailnejšej analýze však prevláda tendencia opačná, akoby parlament mal byť slúžkou vlády, teda miestom legitimizácie rozhodnutí exekutívy. Na tom by nebolo až tak veľa zlého, keby tento aspekt nemal ďalšiu dimenziu, ktorou je často slepá stranícka poslušnosť poslancov a neschopnosť reagovať na mnohé podnety politických partnerov z opačného tábora len preto, že „nie sú z nášho košiara“.

Keď sme už na pôde parlamentu, v podmienkach Slovenskej republiky sme svedkami o. i. aj jedného pomerne netradičného nástroja výkonu poslaneckého mandátu – tzv. spočívajúci mandát. Ak právoplatne zvolený poslanec sa rozhodne vykonávať pozíciu v zložkách výkonnej moci, počas tohoto obdobia neprichádza o mandát, len ho neuplatňuje a na jeho miesto prichádza do poslaneckých lavíc náhradník. Ak takýto človek sa rozhodne, že uvedenú pozíciu vo výkonnom aparáte už nechce zastávať, alebo čoho sme svedkami oveľa častejšie, ukázal sa neschopný, v krajnom prípade dokonca podozrivý z netransparentného jednania, jednoducho sa vráti do parlamentu, kde naďalej pôsobí akoby

sa vlastne nič nestalo. A k tomu všetkému získava aj poslaneckú imunitu, čo môže znamenať dokonca až beztretnosť. Inak povedané, ak som zvolený za poslanca, môžem to skúsiť aj v exekutive, ak sa mi tam nebude dariť, resp. budem mať problémy, svoju stoličku (a nie práve finančne najnevýhodnejšiu), mám stále istú. Domnievam sa, že takéto chápanie poslaneckého mandátu nie je prínosom v procese budovania štandardnej demokratickej spoločnosti, aj keď ho nemožno označiť priamo ako nedemokratické. Prípadné spojenie vykonávania poslaneckého mandátu a člena vlády, ako napríklad vo Veľkej Británii alebo Českej republike, nemusí byť na škodu veci.

Keď som už spomenul poznámku na tému reálneho vzťahu vlády a parlamentu, do popredia sa najmä od roku 1999 dostáva ďalší dôležitý orgán výkonu moci v Slovenskej republike, ktorý síce v ústave ani v žiadnom právnom predpise nenájdete, ale napriek tomu sa čoraz viac stáva najdôležitejším bodom politiky na Slovensku – koalíčná rada. Od nástupu do kresla premiéra Mikulášom Dzurindom je tento orgán v rovine praktickej realizácie najsilnejším mocenským článkom vládnutia. Tento jav považujem za nebezpečný predovšetkým preto, lebo v ňom chýba akýkoľvek kontrolný mechanizmus. Všetko sa deje za zatvorenými dverami a následne sa na závery takýchto stretnutí odvolávajú členovia vlády i poslanci s tým, že tam sa to tak dohodlo a oni sa musia tomu podriaďovať. Takýto scenár sa naplňa napríklad pri vzniku univerzity v Komárne – predstavitelia SMK sa odvolávajú na koalíčnú dohodu a vôbec nemajú v úmysle rešpektovať napríklad zákon o vysokých školách. Iste, politické strany, ktoré tvoria vládnu koalíciu, musia mať svoje mechanizmy, ako dospieť k politickej dohode, ale toto by sa malo diať mimo oficiálnych mocenských štruktúr a právo a povinnosti rozhodovať nechať na tie orgány, ktoré majú na to v podmienkach parlamentnej demokracie legitimitu – teda najmä parlament a vládu. Typickým príkladom boli turbulencie vo vládnej koalícii počas druhého premiérovania Vladimíra Mečiara, keď napriek čiastočnému ochromeniu komunikácie medzi vtedajšími koalíčnými partnermi HZDS, SNS a ZRS, vláda rokovala a prijímala rozhodnutia.

Symbolom každého štátu je jeho hlava, v našom prípade prezident. Aj v tomto prípade je pohľad na oboch predstaviteľov – Michala Kováča a Rudolfa Schustera – nie práve najradostnejší. Obaja prichádzali do svojho úradu s ambíciou stať sa spojovateľom národa. Obom sa to nepodarilo, resp. nedarí, najmä preto, že príliš často vstupujú do politickej arény, a aj bez patričnej dávky úcty odo ostatných politických aktérov (ktorú si ale prirodzene nedokázali získať). Čoraz viac sa ale začína hovoriť o budúcom prezidentovi republiky.

Na Slovensku sa síce druhé priame prezidentské voľby uskutočnia až na budúci rok, ale už teraz sme svedkami mnohých diskusií o tom, kto by mohol zasadiť do kresla prvého

muža štátu po Rudolfovi Schusterovi. Len málokto totiž verí tomu, že až do roku 2009 by tam bola súčasná hlava štátu. Popri mnohých typoch, kto najzávažnejšie zasiahne v tomto súboji, sa začínajú objavovať hlasy aj o tom, že to budú prvé voľby na Slovensku nie o „menšom zle“, ale o slobodnom výbere občanov z najlepšej „ponuky“. Túto skutočnosť neširia len novinári, ale aj mnohí ľudia z odborných kruhov. Pravdu povediac, nie sú mi ich argumenty jasné. Voľba hlavy štátu, na rozdiel od parlamentných volieb, je voľba väčšinová. To znamená, že mnohí sa snažia, ale len jeden môže zvíťaziť. Pri voľbách do parlamentu sa tiež mnohí usilujú dostať sa do neho a následne do vlády, a viacerým sa to prostredníctvom vytvorenia koalície aj podarí. Pri týchto voľbách to jednoducho nejde. Voľby vo väčšinovom systéme sú vždy voľbou menšieho zla. A je jedno, či sú to voľby prezidenta USA, Poľska či Slovenska. Vždy jeden je víťazom a ostatní zostávajú v poli porazených. O tomto je podstata väčšinového volebného systému. Viete si predstaviť na Slovensku voličov, ktorí s „úsmevom na tvári“ volia toho svojho kandidáta a sú zároveň presvedčení o tom, že je najlepší? Dost' absurdná predstava. Takže stačí pohľad na samotný volebný zákon a musí byť jasné, že aj v budúcom roku to budú voľby menšieho zla.

Ďalším predpokladom pre uvedené tvrdenie je aj samotná skladba možných kandidátov. To, že sa vládna koalícia nezjednotila na spoločnom kandidátovi, sa vo všeobecnosti začína považovať opäť za istý pokrok. Pravdu povediac, tento argument je značne pochybný. Ak sa vedela dohodnúť minulé široká pravo-ľavá koalícia na spoločnom kandidátovi, hoci pod tlakom, je dost' smutný pohľad na súčasnú vládnu garnitúru, ktorá sa vydáva za pravicovú. Logickým predpokladom by bolo, že sa vládni lídri dokážu zjednotiť na spoločnom kandidátovi pravice. Keďže sme svedkami toho, že to nejde i pri oveľa banálnejších prípadoch, ani tento scenár už nikoho neprekvapuje. Ba čo viac, aj sa očakával. Pravdepodobne nás čaká scenár dvojkolovej voľby, pri ktorej sa stretne Vladimír Mečiar s Eduardom Kukanom a voliči oboch táborov budú opäť voliť menšie zlo.

Čo dodať na záver? Patrílo by sa vysloviť presvedčenie, že o ďalších desať rokov bude politická scéna na Slovensku lepšia a funkčnejšia. Bolo by to síce pekné a potrebné, ale skôr som skeptik. Treba ale myslieť aj optimisticky. Ako optimista verím, že sa tu všetci prítomní na konferencii Desiat'ročie Slovenskej republiky neobjavíme v nejakom médiu ako skupinka, ktorá škodí tomuto štátu.

(odznelo na konferencii Matice slovenskej Desiat'ročie Slovenskej republiky, Bratislava, 10. 9. 2003)